

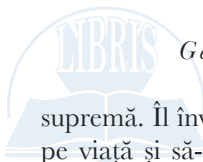
țara lor de origine, urmați de o gloată de femei care-i ajutau la cărat, împreună cu copiii și animalele lor din bățatură. Vacarmul tobelor și al alăturilor marțiale nu izbuti să potolească larma mulțimilor care asmuțeau câinii împotriva soldaților și aruncau petarde ca să le perturbe marșul, ceea ce nu făcuseră niciodată vreunei armate inamice. În urmă cu unsprezece ani, după trei lungi secole de dominație spaniolă, cumplitul vicerege don Juan Sámano fugise chiar pe aceste străzi, deghizat în pelerin, dar cu cuferele doldora de idoli neîmblânziți din aur și smaragde, tucani¹ sacri, casete de sticlă strălucitoare cu fluturi din Muzo, și se găsiră destule femei în balcoane care să plângă după el, să-i arunce câte o floare și să-i ureze din tot sufletul călătorie liniștită pe mare și drum bun.

Generalul participase în secret la negocierile conflictului, fără să se miște din casa în care locuia provizoriu, locuință ce aparținea ministrului de război și al marinei, iar la sfârșit îl trimisese pe generalul José Laurencio Silva, nepot prin alianță și aghiotant de încredere, să însoțească armata rebelilor, drept garanție că nu aveau să se întâmple noi tulburări până la frontiera cu Venezuela. Nu văzuse defilarea de sub balconul său, dar auzise trompetele și tobele, și forfota mulțimii adunate în stradă, ale cărei strigăte nu izbuti să le înțeleagă. Le dădu atât de puțină importanță, încât în timpul ăsta revăzu, împreună cu secretarii lui, corespondența întârziată și dictă o scrisoare adresată Mare-lui Mareșal don Andrés de Santa Cruz, președintele Boliviei, prin care își anunța retragerea din exercițiul puterii, dar nu se arăta prea sigur că destinația călătoriei

¹ Păsări călătoare din America de Sud, cu ciocul mare și penaj viu colorat

sale era în afara țării. „N-am să mai scriu nicio scrisoare cât oi trăi“, spuse când isprăvi de dictat. Mai târziu, pe când își făcea siesta, lac de sudoare și cutremurat de friguri, adormi în ecourile unei zarve îndepărtate și se trezi brusc de bubuitul înfundat al unor petarde aruncate fie de rebeli, fie de artificieri. Dar când întrebă i se răspunse că era sărbătoare. Pur și simplu: „E sărbătoare, domnule general“. Fără să existe cineva, nici măcar José Palacios, care să se încumete să-i explice despre ce sărbătoare era vorba.

Abia când îi povesti Manuela, în timpul vizitei ei nocturne, află că erau oamenii adversarilor săi politici, cei din partidul demagogic, cum îl numea el, care umblau pe străzi și, cu îngăduința poliției, instigau împotriva lui breslele de meșteșugari. Fiind vineri, zi de târg, era mai ușor să se iște învâlmășeală în piața mare. Spre seară, o ploaie mai violentă ca de obicei, cu tunete și fulgere, îi împrăștie pe răzvrățiți. Dar răul era făcut. Studenții de la colegiul Sf. Bartolomeu luaseră cu asalt birourile Curții Supreme de Justiție ca metodă de constrângere pentru ca aceasta să-i intenteze generalului un proces public, distruseră cu baioneta și aruncaseră de la balcon un portret al acestuia în mărime naturală, pictat în ulei de un vechi stegar din armata eliberatoare. Mulțimea amețită de rachiu jefuise prăvăliile de pe Strada Regală și cârciumile de la periferie care nu închiseseră la timp, apoi împușcă în piața mare un general făcut din perne umplute cu rumeguș, care nu mai avea nevoie să poarte tunica albastră cu nasturi de aur ca să fie recunoscut de toată lumea. Îl acuzau că încurajase în secret actele de nesupunere din rândurile militarilor, într-o încercare tardivă de a redobândi puterea pe care kongresul i-o retrăsese prin vot unanim, după o perioadă neîntreruptă de doisprezece ani în funcția

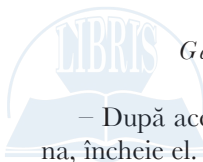
supremă. Îl învinuiau că dorea să-și asigure președinția pe viață și să-și numească drept succesor un principe european. Îl acuzau că simula plecarea în străinătate, când în realitate se ducea până la granița cu Venezuela, de unde plănuia să se întoarcă, în fruntea trupelor insurgente, ca să pună mâna pe putere. Zidurile clădirilor publice erau acoperite de „răvașe“, denumirea populară a manifestelor pline de injurii la adresa lui, iar susținătorii săi cei mai însemnați stăteau ascunși în casele altora până când aveau să se calmeze spiritele. Presa fidelă generalului Francisco de Paula Santander, principalul său inamic, își însușise zvonul că așa-zisa lui boală, în jurul căreia se făcuse atâta tam-tam, ca și stăruitoarele sale declarații teatrale, că avea de gând să plece, nu erau decât niște stratageme politice puse la cale pentru ca oamenii să-l roage să nu plece. Noaptea, în timp ce Manuela îi povestea de-a fir a păr cele întâmplate în ziua aceea plină de evenimente, soldații președintelui provizoriu încercau să șteargă cuvintele scrise cu cărbune pe zidul palatului arhiepiscopal: „Nici nu pleacă, nici nu crapă“. Generalul scoase un oftat.

– Foarte rău trebuie să stea lucrurile, spuse el, iar eu stau și mai rău, dacă toate astea s-au putut întâmpla la doi pași de mine, și ei m-au făcut să cred că era vorba de o sărbătoare.

Adevărul era că înșiși prietenii săi cei mai apropiați nu-l credeau că părăsește cârma și țara. Orașul era prea mic și oamenii prea iscoditori ca să nu se cunoască cele două mari hibe care-i puneau călătoria sub semnul întrebării: nu avea destui bani ca să plece cu o suită atât de numeroasă și, pentru că fusese președintele republicii, nu putea să părăsească țara înaintea unei perioade de un an fără autorizația guvernului, pe care nici măcar nu avusese înțelepciunea s-o ceară. Ordinul de a se face

bagajele, pe care generalul îl dădu cât se poate de clar, ca să fie auzit de oricine, nu a fost o dovadă certă nici măcar pentru José Palacios, căci altădată ajunsese până acolo încât golise o casă întregă ca să simuleze plecarea, și întotdeauna fusese doar o manevră politică izbutită. Aghiotanții socoteau că în anul acela semnele deziluziei sale deveniseră prea clare. Totuși, li se mai întâmplase și altădată să-l vadă cum se trezea în câte o zi, pe neașteptate, cu forțe noi și revenea la viață cu mai mult elan ca înainte. José Palacios, care urmărea întotdeauna îndeaproape aceste schimbări imprevizibile, comenta în felul lui: „Ce gândește stăpânul numai dânsul știe“.

Demisiile sale repetate deveniseră proverbiale, de la cea dintâi, pe care a anunțat-o printr-o propoziție ambiguă chiar în discursul inaugural, de preluare a funcției prezidențiale: „Prima mea zi de pace va fi și ultima în care voi mai rămâne la putere“. În anii următori, repetă gestul de atâtea ori și în împrejurări așa de diferite, încât nu se mai știa când spunea adevărul. Cea mai zgomotoasă dintre toate demisiile lui se petrecuse în urmă cu doi ani, în noaptea de 25 septembrie, când scăpase teafăr în urma unui complot pus la cale cu scopul de a-l asasina chiar în dormitorul reședinței sale. Comisia formată din membri ai congresului care îl vizită în zori, după ce el petrecuse șase ore fără adăpost, sub un pod, îl găsi înfășurat într-o pătură de lână și cu picioarele într-un lighean cu apă caldă, sleit de puteri nu atât din cauza febrei, cât din pricina dezamăgirii. Îi anunță pe aceștia că nu aveau să se facă cercetări în legătură cu conspirația, că nimeni nu avea să fie trimis în judecată și că se va întruni imediat congresul prevăzut pentru Anul Nou, pentru a alege alt președinte al republicii.

– După aceea voi părăsi Columbia pentru totdeauna, încheie el.

Cu toate acestea, cercetări s-au făcut, vinovații au fost aspru judecați și paisprezece dintre ei au murit împușcați în piața mare. Congresul constituant prevăzut pentru 2 ianuarie nu s-a întrunit decât după șaisprezece luni și nimeni nu a mai adus vorba de demisie. Dar la vremea aceea n-a existat oaspete străin ori persoană întâlnită întâmplător la vreo sindrofie, ori prieten aflat în trecere pe acolo, căruia el să nu-i spună: „Mă duc acolo unde poporul mă vrea“.

Nici veștile care circulau în legătură cu faptul că era bolnav pe moarte nu erau luate ca un indiciu serios că avea să plece. Nimeni nu se îndoia că era bolnav. Dimpotrivă, de când se întorsese ultima oară din războaiele din sud, oricine îl vedea trecând pe sub arcadele înflorite rămânea nedumerit, gândindu-se că venise acasă doar ca să moară. În loc de calul său istoric, Porumbelul Alb, călărea acum o catârcă năpârlită, acoperită cu rogojini în chip de valtrap, și avea părul încărunțit, fruntea brăzdată de nori trecători și tunica murdară, cu o mânecă descusută. Trupul lui era acum lipsit de măreție. În timpul seratei organizate fără prea mult zgomot în cinstea sa la reședința oficială, rămăsese închis în sine ca într-o carapace și nimeni nu a aflat vreodată dacă din perversitate politică sau din simplă neatenție l-a salutat pe unul dintre miniștrii săi rostind numele altuia.

Tertipurile prin care dădea de înțeles că totul se sfârșise nu erau de ajuns ca să facă lumea să creadă că pleca, de vreme ce de șase ani se spunea că e pe moarte și cu toate astea își păstra nealterat talentul de a da ordine. Prima veste de acest fel o adusese un ofițer al marinei britanice, care îl văzuse întâmplător în deșertul

Pativilca, la nord de Lima, în plin război de eliberare a sudului. Îl găsi trântit pe jos, într-o colibă mizeră care servea drept cartier general, învelit cu o manta din material impermeabil și legat la cap cu o cârpă, pentru că nu suporta să simtă frigul în oase în infernul amiezii, și atât de vlăguit că nu putea nici măcar să gonească găinile care ciuguleau în jurul său. După o convorbire anevoioasă, în cursul căreia fu cuprins de accese de demență, își expedie vizitatorul cu un dramatism sfâșietor.

– Mergeți și povestiți lumii cum m-ați văzut sfârșindu-mă, acoperit de găinaț, pe acest țărm neprimitor, spuse el.

Se spunea că boala lui era un fel de insolație cauzată de soarele torid din deșert. Apoi se zicea că se afla la Guayaquil, unde trăgea să moară, iar mai târziu la Quito, doborât de o febră digestivă, al cărei simptom cel mai alarmant era o lipsă de interes față de lume și o liniște sufletească absolută. Nimeni nu știa ce temeieri științifice aveau asemenea știri, căci el sfida întotdeauna știința medicală, își punea singur diagnosticul și-și prescria medicamentele pe baza cărții lui Donostierre *La médecine à votre manière*, un manual franțuzesc de leacuri băbești pe care José Palacios îl lua pretutindeni cu el, ca pe un oracol pentru înțelegerea și tratarea oricărei suferințe trupești sau sufletești. În orice caz, n-a existat agonie mai profitabilă ca a lui. Căci, în vreme ce lumea credea că murise în Pativilca, el trecu încă o dată culmile Anzilor, ieși învingător la Junín, încheie războiul de eliberare a întregii Americi spaniole cu victoria finală de la Ayacucho, întemeie Republica Bolivia și, îmbătat de glorie, se simți la Lima fericit cum nu mai fusese nicicând și cum nu avea să mai fie vreodată. Așa încât anunțurile repetate că în sfârșit se retrăgea de la putere

și părăsea țara pentru că era bolnav, precum și manifestările oficiale care păreau să le confirme, nu erau decât niște jalnice reeditări ale unei drame prea adeseori văzute pentru a mai fi crezute.

La numai câteva zile de la întoarcere, la sfârșitul unei ședințe furtunoase a guvernului, îl luă de braț pe mareșalul Antonio José de Sucre.

– Dumneata rămâi cu mine, îi spuse.

Îl conduse în cabinetul său privat, unde numai foarte puțini aleși erau primiți, și aproape îl obligă să se așeze în fotoliul lui.

– Locul ăsta este de-acum mai mult al dumitale decât al meu, îi spuse.

Cu toate că Marele Mareșal de Ayacucho, prietenul său apropiat, cunoștea perfect starea în care se afla țara, generalul îi făcu o expunere amănunțită înainte de a-i spune ce intenții avea. În câteva zile trebuia să se întrunească congresul constituant ca să aleagă președintele republicii și să aprobe o nouă constituție, într-o încercare tardivă de a salva visul de aur al integrității continentale. Peru, aflat pe mâna unei aristocrații retrograde, părea de nerecuperat. Generalul Andrés de Santa Cruz conducea Bolivia pe un drum propriu. Venezuela, sub conducerea generalului José Antonio Páez, tocmai își proclamase autonomia. Generalul Juan José Flores, guvernatorul sudului, unise Guayaquil și Quito pentru a crea Republica Independentă Ecuador. Republica Columbia, primul embrion al unei imense patrii comune, se reducea la vechiul viceregal al Noii Granade. Șaisprezece milioane de americani abia deprinși cu viața liberă rămâneau la cheremul conducătorilor locali.

– Într-un cuvânt, încheie generalul, tot ce-am făcut noi cu mâinile e călcat în picioare de alții.

– E o ironie a soartei, spuse mareșalul Sucre. Parcă am fi semănat idealul independenței atât de adânc, încât aceste popoare caută acum să devină independente unele de altele.

Generalul reacționează cu multă însuflețire.

– Nu repeta ticăloșiile inamicului, spuse el, chiar dacă sunt tot atât de convingătoare.

Mareșalul Sucre se scuză. Era inteligent, ordonat, timid și superstițios, și trăsăturile chipului său erau de o gingășie pe care vechile urme de variolă nu izbutiseră s-o ascundă. Generalul, care îl iubea atât de mult, spusese despre el că făcea pe modestul, dar nu era. Fusesse un erou în luptele de la Pichincha, Tumusla, Tarqui și abia împlinise douăzeci și nouă de ani când comandase armata în glorioasa bătălie de la Ayacucho, prin care fusese distrusă ultima redută spaniolă din America de Sud. Dar mai mult decât pentru aceste merite era cunoscut pentru inima lui bună în ceasul izbândii și pentru talentul său de om de stat. În acel moment renunțase la toate funcțiile pe care le avea și de atunci umbla, fără niciun fel de ifose militare, îmbrăcat cu o haină neagră de stofă, lungă până la călcâie, și întotdeauna cu gulerul ridicat ca să se apere mai bine de vântul rece și mușcător ce bătea dinspre măgurile din apropiere. Singurul său angajament în fața națiunii – și ultimul, cum își dorea el – era să participe, ca deputat de Quito, la congresul constituant. Împlinise treizeci și cinci de ani, era sănătos tun și o iubea la nebunie pe doña Mariana Carcelén, marchiză de Solanda, o fată frumoasă și plină de viață, originară din Quito, aproape o adolescentă, cu care se căsătorise printr-un mijlocitor cu doi ani în urmă și cu care avea o fetiță de șase luni.

Generalul nu-și putea închipui că era cineva mai calificat decât el să-i succedă în funcția de președinte

al republicii. Știa că abia peste cinci ani avea să împlinescă vârsta reglementară, potrivit unei restricții constituționale impuse de generalul Rafael Urdaneta ca să-i bareze drumul. Cu toate acestea, generalul făcea în secret demersuri pentru a îndrepta lucrurile.

– Acceptă-mi oferta, îi spuse el, și eu am să rămân comandant suprem și am să dau târcoale cârmuirii cum dă taurul târcoale unei turme de vaci.

Arăta istovit, dar fermitatea sa era convingătoare. Totuși, mareșalul știa de mult că niciodată nu avea să fie al lui fotoliul în care ședea acum. Cu puțin timp înainte, când i se vorbise pentru prima oară de posibilitatea de a ajunge președinte, răspunsese că nu avea de gând să conducă o națiune al cărei sistem politic și direcție de dezvoltare erau din ce în ce mai mult lăsate la voia întâmplării. După părerea sa, primul pas spre purificare era înlăturarea de la putere a militarilor și dorea să propună congresului să ia măsuri pentru ca niciun general să nu mai poată deveni președinte în următorii patru ani, probabil pentru a se pune în calea lui Urdaneta. Adversarii cei mai de temut ai acestor măsuri aveau să fie însă oamenii cei mai puternici: generalii înșiși.

– Sunt prea obosit ca să mă mai orientez fără busolă, spuse Sucre. În afară de asta, Excelența Voastră știe la fel de bine ca și mine că aici nu va fi nevoie de un președinte, ci de un îmblânzitor de insurecții.

Avea să ia parte la congres, fără discuție, și avea să accepte chiar onoarea de a-l prezida, în caz că i se propunea. Dar nimic mai mult. În paisprezece ani de războaie învățase că nu exista victorie mai mare decât aceea de a rămâne în viață. Din experiența sa de președinte al Boliviei, țara imensă și necunoscută pe care o întemeiasă și o cârmuise cu mână sigură, învățase cât de

nestatornică era puterea. Inima lui știutoare îi arătase zădărnicia gloriei.

– Așa că nu, Excelență, încheie el.

La 13 iunie, de Sfântul Anton, trebuia să fie la Quito cu soția și fiica lui, ca să-și serbeze cu ele nu numai ziua onomastică din acel an, ci pe toate câte avea să-i mai rezerve viitorul. Căci hotărârea de a trăi numai și numai pentru ele, gustând din plin desfătările iubirii, o luase încă de la Crăciunul care trecuse.

– Este tot ce cer de la viață, spuse el.

Generalul era livid.

– Credeam că nimic nu mă mai poate surprinde, replică el. Și-l privi drept în ochi: E ultimul dumitale cuvânt?

– Penultimul, spuse Sucre. Ultimul este eterna mea grațitudine pentru bunătatea pe care mi-a arătat-o Excelența Voastră.

Generalul se bătu cu mâna peste pulpă ca să se trezească dintr-un vis de care nu se putea elibera.

– Bine, spuse el. Dumneata tocmai ai luat, în locul meu, ultima hotărâre a vieții mele. În noaptea aceea își scrisese actul de demisie sub efectul demoralizant al unui vomitiv pe care i-l prescriesese un oarecare doctor ca să-i aline crizele de bilă. La 20 ianuarie deschise congresul constituant cu un discurs de rămas-bun în care îl elogie pe președintele aceluși for, mareșalul Sucre, ca pe cel mai meritos dintre generali. Elogiul fu primit cu ovații de membrii congresului, dar un deputat așezat lângă Urdaneta îi șopti acestuia la ureche:

– Vrea să spună că există un general mai meritos ca dumneavoastră.

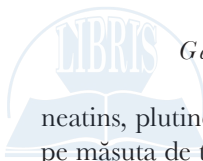
Afirmația generalului și cuvintele perfide ale deputatului rămaseră înfipte ca două cuie fierbinți în inima generalului Rafael Urdaneta.

Pe bună dreptate. Cu toate că Urdaneta nu avea uriașele calități militare ale lui Sucre, nici marea sa putere de seducție, nu exista niciun motiv să fie socotit mai puțin merituos. Însuși generalul îl lăudase pentru calmul și consecvența sa; fidelitatea și atașamentul față de acesta erau mai mult decât dovedite, și era unul dintre pușinii oameni din lume care îndrăzneau să-i spună verde în față adevărurile pe care se temea să le afle. Dându-și seama de greșeala pe care o făcuse, generalul încercă să o îndrepte în șpalt și în loc de „cel mai merituos dintre generali“ corectă cu mâna lui: „unul dintre cei mai merituoși generali“. Această cârpăceală nu domoli ranchiuna celui alt.

Câteva zile mai târziu, în timpul unei consfătuiri a generalului cu prieteni deputați, Urdaneta îl acuză că se prefăcea că pleacă, în vreme ce ducea tratative ca să fie reale. Cu trei ani în urmă, generalul José Antonio Páez luase puterea cu forța în provincia Venezuela, într-o primă tentativă de a o separa de Columbia. Atunci generalul se dusese la Caracas, se împăcase cu Páez, îmbrățișându-l în public, pe fundalul unor inmuri de bucurie și dangăte de clopote, și îi crease un regim de excepție pe măsura lui, care îi permitea să conducă după bunul său plac. „Așa a început dezastrul“, spuse Urdaneta. Căci acea toleranță nu numai că înveninase relațiile cu locuitorii Noii Granade, ci îi contaminase cu microbul separatist. Acum, încheie Urdaneta, cel mai mare serviciu pe care generalul putea să-l facă patriei era să renunțe neîntârziat la năravul de a conduce și să părăsească țara. Generalul îi răspunse cu aceeași vehemență. Dar Urdaneta era un om integru, se exprima cu ușurință și cu patos, lăsând tuturor impresia că asistaseră la sfârșitul unei mari și vechi prietenii.

Generalul își prezentă din nou demisia și-l desemnă pe don Domingo Caycedo drept președinte provizoriu până când congresul avea să-l aleagă pe titular. La 1 martie părăsi reședința oficială pe ușa de serviciu ca să nu dea ochii cu invitații care îi ofereau successorului său o cupă de șampanie și porni, cu o trăsură străină, spre ferma de la Fucha – un loc liniștit și idilic situat în împrejurimile orașului – pe care președintele provizoriu i-o pusese la dispoziție pentru un timp. Doar certitudinea că nu mai era decât un simplu cetățean agravă ravagiile vomitivului. Îi ceru lui José Palacios, visând cu ochii deschiși, să-i pregătească cele necesare pentru a începe să-și scrie memoriile. José Palacios îi aduse cerneală și hârtie mai mult decât suficientă pentru patruzeci de ani de amintiri, iar el însuși îl anunță din timp pe Fernando, nepotul și secretarul său, rugându-l să-i acorde bunele sale oficii începând de luna următoare, de la patru dimineața, ora cea mai potrivită, când gândea sub imperiul unor resentimente încă vii. După cum îi mărturisise de multe ori nepotului, dorea să înceapă cu amintirea sa cea mai veche, un vis pe care-l avusese la moșia San Mateo din Venezuela, la puțin timp după ce împlinise vârsta de trei ani. Se făcea că o catârcă neagră cu dinții de aur intrase în casă și o cutreierase din salonul principal până la cămări, devorând pe îndelete tot ce întâlnea în drum, în timp ce familia și sclavii își făceau siesta, până ce, în cele din urmă, mâncă perdelele, covoarele, lămpile, vasele, vesele și tacâmurile din sufragerie, statuetele sfinților de pe altare, dulapurile de haine și cuferele cu tot ce se găsea înăuntru, oalele din bucătăria, ușile și ferestrele cu balamale și zăvoare cu tot, și toată mobila din verandă până în dormitoare, și singurul lucru pe care-l lăsă

neatins, plutind în propriul spațiu, fu ovalul oglinzii de pe măsuta de toaletă a mamei lui.

Se simți însă atât de bine în casa de la Fucha, iar aerul era atât de pur sub cerul străbătut de nori călători, încât nu mai aduse vorba despre memorii, ci profită de revărsatul zorilor ca să cutreiere pe cărările pline de miresme ale savanei. Cei care îl vizitară în zilele următoare avură impresia că se mai întremase. Mai ales militarii, prietenii săi cei mai credincioși, îi cereau stăruitor să rămână în funcție chiar dacă pentru asta ar fi fost nevoie de o lovitură militară. El le tăia elanul cu argumentul că puterea câștigată prin forță nu se potrivea reputației sale, dar nu părea să renunțe la speranța de a fi reconfirmat prin hotărârea legitimă a congresului. José Palacios spunea întruna: „Ce gândește stăpânul numai dânsul știe“.

Manuela continua să locuiască la câțiva pași de palatul San Carlos, reședința prezidențială, cu urechea atentă la vocile străzii. Își făcea apariția la Fucha de două-trei ori pe săptămână și chiar mai des dacă era vreo urgență, încărcată cu marțipan și prăjituri calde de pe la mănăstiri și cu batoane de ciocolată cu scortişoară pentru gustarea de la patru după-amiază. Rareori aducea ziare, căci generalul devenise atât de susceptibil la critică, încât orice observație banală putea să-l scoată din sărite. În schimb îi povestea șiretlicurile politicianilor, intrigile mondene și profețiile făcute pe la colțuri, iar el, fierbând de mânie, trebuia să le asculte, chiar dacă nu-i convenea căci ea era singura persoană căreia îi îngăduia să-i spună adevărul. Când nu avea prea multe să-și spună, revedeau corespondența ori ea îi citea, ori jucau cărți cu aghiotanții, dar întotdeauna luau masa împreună.